

וע"ב י"ל דדין זה תליא במחלוקת הפנים מאירות [ח"א] ^{מ"א} [ס"ה] והחת"ס [שם] ושאר האחרונים דהעלו כולם דאף שעומדין הקנים בתוך הגדר מהני משום שניכר ע"י המשקוף שהוא בתוך כ' אמה, והכ"נ כן הוא. [ונע"ל] באמת מדוע לא העירו האחרונים הנ"ל על הפנים מאירות מדברי ה"ח הנ"ל דמבואר היפוך מדעת הפנים מאירות. ובפרט שניכר גם למטה מ' טפחים שזולטות מהכותל, ואף שבתוספת שבת [ס"ק נ"ג] העלה דהבליטה מהכותל צריך להיות טפח, הנה רבו החולקים עליו, ועיין בשערי תשובה שם בסי' שס"ג [ס"ק יו] שהביא שבשו"ת בית אפרים שלו [או"ס] סי' כ"ח העלה דאינו מוכרח. מלבד זה אפילו לדעת התוספת שבת הלא זה רק בשייר בכותל, אבל בעושה צורת הפתח בידיים בודאי מהני בכל שהוא, דהא אפילו בלחי או פס מהני בכה"ג בכל שהוא כמבואר בתוס' ז"ל בעירובין דף י' [ע"א] ד"ה ושני ע"ש, ועל כן לדעתי יש לזדד להקל בשעת הדחק. [אולם לכתחילה בודאי יש לחוש לדעת המחמירים כאשר החת"ס בעצמו [סי' ז"ו] כותב שמהיות טוב נכון לתקן. [הוספה מכת"י].

סימן ל

ב"ה א' בשלח תרע"ג טשעבין

לכבוד הרב הה"ג החו"ב מה"ו יצחק ראזענבלאט
שיחי' אבד"ק סקאלאט

ע"ז דבר השאלה באחד שמכר חמץ של חבירו או בהמה מזכרת של חבירו בלי ידיעתו אם מועיל להפקיע האיסור, ואת"ל דבכתם מועיל משום דזכות הוא לו ובודאי ניחא ליה, מ"מ יש להסתפק אם לבעל החמץ או הבכור היה גם בביתו חמץ או בכור מלבד זה ולא מכרו וחזינן דלא איכפת ליה באיסורא, אם מועיל המכירה של זה שמכר, אם גם בכה"ג אמרינן דניחא ליה, ע"כ תורף שאלתו.

הגדה בעיקר השאלה הראשונה הדבר פשוט שדבריו נכונים כמו שמבואר בפנים מאירות ח"ב סי' נ"ב [נספח] דמהני דזכיה מטעם שליחות, אך עלה ברעיוני שיש מקום לפקפק קצת דלענין מכירת חמץ לא יהיני אם מכר חמצו של חבירו בלי ידיעתו. והוא דנהי דזכות הוא לו, מ"מ הלא פשוט הוא דזה רק אם נתרצה כששמע אבל אם מיחה לא, וכן מבואר להדיא בהרצ המגיד ז"ל בפ"ד מה' זכיה [ה"ב], א"כ הלא הדבר תליא אם יתרצה או לא, ונהי דנתרצה לבסוף וחלה המכירה למפרע, מ"מ הלא הוא חמץ שלו מטעם הואיל ואי צעי היה ברשותו וזיכלתו למחות, ולא גרע ממתנה על מנת להחזיר דדעת הרדב"ז [ח"ה סי'

מ"ג] הוצא במג"א סי' תמ"ח [ס"ק"ה] דלא מהני בחמץ אע"ג דהמתנה חל למפרע, מטעם אילו לא נתקיים התנאי היה עובר עליו השתא נמי עובר עליו, ואף שהמג"א השיגו, היינו מטעם שההואיל אינו תליא ביד הישראל ע"ש, משא"כ הכא.

או"ז באמת זה אינו, ד"ל דהואיל לא שייך רק היכי שמונח בביתו של ישראל, אבל היכי שמונח בביתו של נכרי אינו עובר מטעם הואיל, אחרי שכבר נודע מדברי הפני [פסחים מ"ו ע"ב ד"ה תוד"ה הואיל] שהעלה דהואיל לא חשיב יותר מגורם לממון וקבלת אחריות, א"כ ממילא הו"ל כמקבל אחריות על חמצו של גוי דשרי, וא"כ כיון דמשכירין גם הבית לנכרי שפיר שרי כמובן.

ובדברי הרמב"ם ז"ל התמוהים שפסק [פ"ד מהל' תרומות ה"ב] דתורם משלו על של חבירו א"ל דעת, ותמחו עליו [ע"י"ש בכסף משנה ובמשנה למלך] דהא היא איבעיא דלא איפשטא בש"ס נדרים דף ל"ו [ע"ב], עלה ברעיוני בהשקפה ראשונה לתוך צו"ט, דהנה לכאורה ק"ל דאמאי מספקא ליה להש"ס בנדרים שם דלא תועיל ההפרשה שלא מדעתו משום דניחא ליה למעבד מצוה בממונו, לפי דברי רש"י ז"ל בגיטין דף מ"ו ע"ב [ד"ה מדאורייתא] דתרומה לא הוי מצוה להפריש רק אם רוצה לאכול הוא מוכרח להפריש. [ואמנם דעת הט"ז ביו"ד סי' א' [ס"ק י"ו] דהפרשת תרומה היא מצוה בפני עצמה, ואינו דומה לשחיטה דאין מצוה לשחוט רק אם רוצה לאכול, אולם כבר תמה ע"ז הגאון מהרש"ק בהגהות חכמת שלמה [ע' שו"ת טוב טעם ודעת למהרש"ק ח"א סי' י"א ובהגהות רע"א שם בשו"ע] ע"ש, א"כ הלא ליכא מצוה כלל בהפרשת תרומה, ושפיר תועיל ההפרשה שלא מדעת כיון דזכות גמור הוא לו.

או"ז הנ"ל דכונת הש"ס י"ל דכן הוא, דנהי דאינו מצוה להפריש תרומה והפרשת תרומה לא הוי מצוה חיובית, עכ"ז הלא אם מפריש הלא הוא מחוייב לזכך על מצות עשה של הפרשה, ושפיר חוב הוא לו שמפסידו בהפרשתו שלא מדעת ברכת ההפרשה, והרי חזינן היכי שמפסידו בהצרכה שמחוייב הוא לשלם לו כמבואר בש"ס חולין דף פ"ו [ע"א], וא"כ שפיר יש צד חוב ג"כ לבעל הכרי, ושפיר מספקא ליה להש"ס דלא תועיל הפרשה שלא מדעת.

והגדה כל זה ניחא לתוך דברי הש"ס, דשפיר מספקא ליה להש"ס בהכרעת חכמים אם זכות דמצוה נחשב לו לאדם יותר מזכות דממון, והוי ההפרשה שלא מדעת חוב הוא לו ולא מהני ההפרשה, או דילמא זכות דריוח ממון חשוב לו יותר, ממילא זכות הוא לו מה שמפריש שלא מדעתו ושפיר מהני ההפרשה. אולם לדידן כיון דלא נפשטה האיבעיא אם חל ההפרשה אם לא, א"כ אם בעל

וכו' ע"ש. ויותר מזה מצוה במשנה למלך פ"ד מה' מלוה ולוה [ה"ב ד"ה ואני תמיה] דב' איסורים דרבנן חסידים כאיסור דאורייתא [ע"י לקמן סי' קכ"ט ד"ה אולם דבריו] ומוטב לעבור על איסור אחד בדאורייתא בשב ואל תעשה מלעבור על צ' איסורים דרבנן בקום ועשה, ועיין בלחם משנה פ"ד מה' חליצה ויבום [ה"ז] שהעלה דתרי פסולי לכתחלה פוסלין בדיעבד. אבל הכא בשאלה דידן שאנו רואין דלא איכפת ליה באיסור חמץ בעצמו שאנו דנין עליו, שפיר י"ל בודאי דלא ניחא ליה ורצונו ג"כ לעבור עוד על איסור זה, ועדיין לא נפשט ספיקו של כמ"ה. מה גם שדברי תוס' כתובות הנ"ל קותרים דבריהם לדברי התוס' ב"מ דף קי"ג [ע"א] שכתבו בד"ה ובי שכייר להדיא דחמיר להו לאינשי איסור א' כמו ב', וכבר העירו בזה האחרונים [ע"י מנפס איתן בבא מיעא שס]. [וע"י בתוס' שבעות מ"ה [ע"ב] ד"ה ובי שכייר שכתבו דחמיר ליה לאינשי חד לאו כתר, וע"י בתוס' יבמות דף פ"ה [ע"ב] ד"ה ולרבי מתיא וכו' דלא מרגלא ליה משום תרי לאוי [הוספה מכת"י]]. ואולי יש לתלות זאת בפלוגתא ר"י ור"ע בגור דף מ"ח [ע"ב] אם אמרינן מה לי לאו אחד או ב' לאוין, אלמא דריבוי הלאוין אינו עושה הדבר לחמור יותר ע"ש.

א"ל בעיקר הדבר לדעתי הדבר מצוה בש"ס חולין דף ד' [ע"א] דחמץ של עוברי עבירה מותר מיד מפני שהן מחליפין, וסברוהו דה"ג הוא משום דלא שביק התירא ואכיל איסורא, ועי"ש ברש"י ז"ל [ע"ב ד"ה מפני] שכתב ואע"ג דהשתא נמי איסור הוא לגביה משום שנהנה מחמץ שעבר עליו הפסח, מ"מ מאי דמצי למיעבד פורתא בהיתרא עבד. ועיין בראש יוסף שם שכתב דאם עושה איסור אחר שפיר אמרינן לא שביק היתרא ואכל איסורא, אבל בעושה איסור זה בעצמו שפיר לא אמרינן לא שביק היתרא ואכיל איסורא, א"כ הרי מצוה הספק שנסתפק כבוד מעלתו דבכה"ג שהוא חשוד לאותו דבר בעצמו לא אמרינן דלא שביק היתרא ואכיל איסורא, וממילא בשאלה דידן אמרינן דלא ניחא ליה כיון דחשוד הוא על איסור חמץ.

א"ל דברי הראש יוסף הנ"ל צ"ע מש"ס תמורה [הנ"ל] שהציא כבוד מעלתו דמצוה דגם לענין איסור תמורה בעצמו שהוא חשוד מספקא ליה להש"ס דלא שביק התירא ואכיל איסורא, אולם המוצהר הוא מה שמחלק בספר ברית אברהם [יו"ד סי' ד'] בשם מהר"ם אלגזי דהיכי דידו היה לעשות בהיתר ולא עשה ע"כ שהוא מומר להכעים ושפיר נתבטל אללו חזקת כשרות לא שביק התירא ואכיל איסורא, והתם בש"ס תמורה הלל לא היה ביכולתו לעשות בהיתר בזהמה תמימה, על כן דינו רק כמומר למיחצון בדוק סבין ונותן לו, א"כ שפיר מספקא ליה להש"ס, וא"כ בשאלה דידן מחזיקין ליה מה שלא מכר הוא רק משום טירחא, וכל זמן שלא נודע לנו שהיה ביכולתו

הכרי יפריש עוד הפעם מספק, על כרחק הוא אינו ראוי לצרך על ההפרשה, דספק צרכות להקל משום חשש צרכה לצטלה, וא"כ ממילא ליכא זכות כלל לצעל הכרי, דאפילו אי נימא דמספיקא הוא מחוייב להפריש, עכ"פ אינו ראוי להפריש בצרכה, וממילא ניחא ליה באמת, כיון דצעל הכרי יודע דאם יפריש אחר שלא מדעתו ע"כ הוא לא יוכל להפריש בצרכה מטעם כיון דהוא איבעיא דלא איפשטא, וממילא דעתו דאם יפריש אחר שלא מדעתו שתועיל הפרשתו כיון דזכות גמור הוא לו אחר שכבר תרם והפסידו הצרכה, והוי ככלך אלל יפות דמהני אף שלא שויה שליח לשיטת הט"ז [יו"ד סי' ש"א ס"ק ט"ו] מטעם דניחא ליה למפרע, ושפיר מועיל ההפרשה שלא מדעת.

ומיושב צטו"ט דברי הרמב"ם הנ"ל, דלעולם הוא איבעיא דלא איפשטא, מ"מ כיון דלא נפשטה האיבעיא ואין נאחזין בספק הספק, על כן מועיל ההפרשה שלא מדעת של צעל הכרי כיון דזכות גמור הוא לו. והיא ענה יקרה לדעת.

א"ל קצ"ע מדברי הכסף משנה פ"ד דתרומות שם [ה"ט] שכתב דמשום הכי פסק הרמב"ם ז"ל דאם ציטל השליח ותרם תרומתו תרומה, משום דס"ל כירושלמי [תרומות פ"ג ה"ב] דגבי תרומה מודה ר"י דלא אחי דיבור ומצטל דיבור כיון דכרי עומד לתרום, א"כ מוכח קצת דהרמב"ם לא ס"ל כרש"י ז"ל רק דמנא איכא בהפרשת תרומה, וכן מצוה בירושלמי פ"ג דשקלים [ה"א ע"י] בקרבן העדה ד"ה כל המשהה [ע"ש], ועיין תוס' ר"ה דף ד' [ע"א] ד"ה ומעשרות דהמשהה את טבלו עובר צבל תאחר [ע"י] [ע"י לקמן ח"ג סי' ע"ו ד"ה אולם מה].

ובדבר הספק הב' שנסתפק כמ"ה והעיר מש"ס תמורה דף כ"ז [ע"א] נכונים דבריו מאוד. ולדעתי יש להעיר קצת מש"ס חולין ק"א [ע"ב] דהיזיד בשבת ושגג צוה"כ חייב [לרבי עקיבא או לרבא לכו"ע ע"ש], ותמיהו התוס' שם [ד"ה היזיד] הלל לא הוי שב מידיעתו, ותיירץ הלל אריה שם דשפיר ניחא, דנהי דאיסור שבת בעצמו צרצונו לעבור, אבל שני איסורים אין רצונו לעבור, אלמא אע"ג דנודע לנו בצירור שעבר על איסור שבת צמוד, מ"מ לענין איסור יוה"כ מחזיקין ליה בחזקת כשרות ואמרינן דלא ניחא ליה לעבור על איסור יוה"כ.

א"ל באמת אינו דומה כלל להספק של כת"ה, דהתם שאני כיון דרובץ עליו שני איסורים חמור הוא לו, כמצוה בתוס' יבמות דף פ"ה [ע"ב סוף ד"ה ולרבי מתיא] דלא מרגלא ליה משום דאיכא תרי לאוי, ועיין בתבואות שור סי' ב' אות י"ב שהציא מתוס' כתובות דף י"ח [ע"ב] סוף ד"ה ובכילוי], ומצוה שם ג"כ דחמירא להו לאינשי לעבור על שתי איסורים איסור גזילה ושבועה, וע"י רש"י מנחות דף ג' ע"א ד"ה לא שנה דתרי איסורי לא מחזיקין ליה

צלי שום טירחא לעשות צהיתר ועכ"ז לא עשה, שפיר מוקמינן ליה אחזקת כשרות ואמרינן דלא שציק התירא ואכיל איסורא. ועיין בתבואות שור סי' ז' אות ז' שהביא ראה עזומה מגיטין מ"ז [ע"א] דכל היכי שאל ידוע לנו שעשה להכעיס אע"ג שנודע לנו בצירור שעכ"פ הוא מומר למיאזון, עכ"ז יש לו עדיין חזקת כשרות שאינו מומר להכעיס, וממילא מועיל המכירה ואמרינן דניחא ליה.

אור"ח בגוף דברי הכסף משנה נע"ק אס דרשינן טעמא דקרא [ע"י ז"מ קט"ו ע"ב], וגם נ"ע מש"ס חולין דף קי"ג [ע"ב] דמבשל חלב בחלב לוקה על בישולו ואינו לוקה על אכילתו דאין איסור חל על איסור, ולפי דברי הכסף משנה הנ"ל מאי טעמא לוקה על בישולו, דהא איסור בישול הוא משום אכילה וכיון דאינו לוקה על האכילה איך לוקה על הבישול, וכבר העיר בזה בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קמ"ח ע"ש.

הוספה מתוך מכתב בתי:

במה שכתב ע"פ הכסף משנה [הנ"ל] לתרץ קושית רעק"א [יו"ד סי' ז"ב ס"ב], יש לפקפק, דסברת הש"ס דהוא עצמו מחזיר עלי' לשפרו וכו' שייך רק היכי דרואה עס בשולו לדעת אס יש תערוצת איסור ולרחק מזה, אבל לא היכי שרואה לבטל האיסור [ע"כ הוספה].

סימן לא

ב"ה טשעבין יום ח' יתרו תרפ"ח

לכבוד ידידי הרב הה"ג החור"ב טובא מהר"ר גטע גאלדבערג שליט"א דומ"ץ דק' קשאנוב

בדברי כת"ה ע"ד הפרי מגדים [א"ח סי' רע"ב משב"ז סק"ג] שרצה להחמיר בנחערב מי תאנה ביין לענין קידוש, ומדמה לה להדלה גפן על גבי תאנה [רמב"ם פ"ו מהל' איסורי מוצא ה"א], וכת"ה כתב דאינה דומה, כיון שכבר היה עליו שם יין על כן לא יופסל משום שינוי, ורק שם צהלה גפן על גבי תאנה פוסל שינוי משום שמתחלתו לא נקרא עליו שם יין בלא שינוי. הנה לדעתי אין לחלק בזה, וראה מדברי הרא"ש ז"ל דף ז"ו [פ"ו סי' י'] שכתב דמקדשין על יין מבושל משום דאישתני למעלותא, והא דפסול לנסכים הוא משום דמ"מ נשתנה מצרייתו, והוי כמו הדלה גפן על גבי תאנה דפסול משום שנשתנה [בטורות י"ז ע"א] ע"ש, ולפי דברי כת"ה מה ראה הלא ביין מבושל כבר נקרא עליו שם יין ואין ראה מהדלה גפן, אלא ע"כ שאין לחלק בזה.

וע"פ דברי הרא"ש הנ"ל נ"ל לתרץ מה שלכאורה נריך עיון לי אהא שהקשו התוס' ז"ל בע"ז דף ל' [ע"ב] ד"ה וממלא דלמה הוצרכו לגזור טומאה על קמס יינס,

צלי שום טירחא לעשות צהיתר ועכ"ז לא עשה, שפיר מוקמינן ליה אחזקת כשרות ואמרינן דלא שציק התירא ואכיל איסורא. ועיין בתבואות שור סי' ז' אות ז' שהביא ראה עזומה מגיטין מ"ז [ע"א] דכל היכי שאל ידוע לנו שעשה להכעיס אע"ג שנודע לנו בצירור שעכ"פ הוא מומר למיאזון, עכ"ז יש לו עדיין חזקת כשרות שאינו מומר להכעיס, וממילא מועיל המכירה ואמרינן דניחא ליה.

במה שהעיר כת"ה לתרץ קושית התוס' צ"מ דף ג' [ע"ב ד"ה מה] אהא דאמרינן שם מה אס ירצה לומר מויד הייתי הלא אין אדם משים עצמו רשע [סנהדרין ט' ע"ב], ע"פ דברי רש"ל [יש"ש ז"ק פ"ח סי' כ"ג] שהובא צמג"א סי' רע"ח [סק"א]. הנה לפי הבנתו דסברת היש"ש הוא משום דעכ"פ עשה איסור על כן נאמן לומר שכונתו לעשות גם איסור שבת, אין מקום למירונו לקושית התוס', דהן אמת דמוכח מתוס' צ"ה דף כ"ה [ע"ב] ד"ה אורח ארעא קמ"ל, דצווג איכא מעשה עבירה, וכן מבואר בתוס' יצמות דף נ"ח [ע"א] ד"ה ונקא דצמעה עבירה צווג אינו מנוקה מעון קרינן ביה, עכ"ז כמו זר נחשב לומר דצמעה עבירה צווג איתרע חזקתו. אולם בגוף ההערה כבר קדמו בספר ברית אברהם חיו"ד סי' ג' [אות ח'] ע"ש בשם המשנה למלך [פ"ד מהל' מלוה ה"ו ד"ה וכתב בעל כ"ה] שהעלה דהא דאמרינן אין אדם משים עצמו רשע הוא רק היכי שאינו ידוע אס נעשה המעשה, אבל צווג שעשה העבירה ולא נודע אס צמויד, נאמן לומר שצמויד עשה אף שלא איתרע חזקתו כלל, וע"ז שפיר תמה מדברי התוס' הנ"ל דמוכח להיפוך, דא"כ מה הקשו התוס' הלא התם נעשה עבירה ושפיר משים עצמו רשע כנ"ל.

וע"פ דבר השאלה שנשאל הרה"ג מגלינא [הוא הרב הגאון המפורסם מלוצלין ז"ל] צהיתו צפד"מ מדאקטאר כעמיע ירא ד', להיות שמציאים כמה פעמים לפנינו מיני שאקאלאדע כדי לבחון בצחינת כעמיע אס יש בהם חשש תערוצת צשר בחלב, ועל כן שאל אס מותר לעשות הצחינה ע"י בישול כיון דצשר בחלב אסור גם בישול.

לדעתי יש לזדד קצת דהיכי שכונתו ע"י הצחינה בבישול יתברר הדבר לכל יכשלו באיסור צשר בחלב שפיר יש לזדד קצת להחיר, דהנה הכסף משנה צפ"א מה' טומאת מת [ה"ב] הקשה אמאי לוקין על אכילת צשר בחלב הא אין עונשין מן הדין [סנהדרין י"ד ע"א], ותירץ ח"ל, אי נמי לא אסרה התורה לבשל צשר בחלב אלא כדי שלא יבא לאכול, והנה צש"ס פסחים דף י"א [ע"א] מבואר דצשעת ציעור חמץ ליכא חשש דלמא אחי לאכול, משום דהוא עצמו מחזיר לשורפו מיכל קאכל מיניה, וע"י כיוצא בזה צש"ס סוכה דף ט"ו [ע"א] צביטולי תקרה קא מיפלגי ע"ש. וע"י צ"י יו"ד סי' קצ"ח [ד"ה והשתא] שחידש דצחאורי כלים מותר לטבול ולא גזרינן גזירת מרחצאות, כיון דאנו